

УДК 338.24

*Сипливий А. О.,
anton.sypluyyi@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: 0009-0005-0761-0543,
здобувач, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

*Белей Н. П.,
natalia.beley@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-6452-6173,
ст. викладач кафедри економіки, підприємництва та торгівлі, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

*Місцяло О. В.,
oksana.danaikanych@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-8866-2890,
ст. викладач кафедри економіки, підприємництва та торгівлі, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ДІАПАЗОН ТА ПОЛЕ ЕФЕКТИВНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ РАКУРС

Анотація. У статті здійснено теоретико-методологічне дослідження економічної ефективності як характеристики співвідношення результатів економічної діяльності та витрат ресурсів. Обґрунтовано доцільність розгляду ефективності не лише як фактично досягнутого показника, а як динамічної характеристики можливостей економічної системи. Уточнено взаємозв'язок основних компонентів ефективності – ефекту, витрат та їх співвідношення. Запропоновано трактування поняття «діапазон ефективності» як меж, у яких система може функціонувати результативно, що визначаються варіативністю ефектів і витрат та залежать від ресурсного забезпечення, організації й менеджменту, зовнішнього середовища, інноваційного та людського потенціалу. Розкрито сутність «поля ефективності» як сукупності можливостей системи щодо створення економічного та соціального ефекту на одиницю витрат під впливом стратегічних, організаційних, інституційних і ресурсних чинників. Визначено відмінність між діапазоном і полем ефективності: діапазон характеризує межі можливих значень ефективності діяльності системи, тоді як поле відображає простір можливостей їх формування та зміни. Обґрунтовано роль стратегічного управління у розширенні поля ефективності через формування стратегічних пріоритетів, оптимізацію структури витрат, розвиток людського потенціалу, інноваційне оновлення, адаптацію до змін зовнішнього середовища та формування синергетичних ефектів. Показано, що конвергенція ресурсів, видів діяльності та ринків може забезпечувати комплементарний і мультиплікативний ефекти для бізнесу та національної економіки, розширюючи можливості використання наявного ресурсного потенціалу та його посилення. Запропонований підхід створює методологічну основу для переходу від оцінювання фактичного рівня ефективності до дослідження меж її можливих значень та стратегічних можливостей їх розширення.

Ключові слова: ефективність, економічна ефективність, ефект, витрати, діапазон ефективності, поле ефективності, стратегічне управління, людський потенціал, інновації, синергія, конвергенція.

*Sypluyyi A. O.,
anton.sypluyyi@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: 0009-0005-0761-0543,
Postgraduate, Uzhhorod National University, Uzhhorod*

*Belei N. P.,
natalia.beley@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-6452-6173,
Lecturer of the Department of Economics, Entrepreneurship and Trade, Uzhhorod National University, Uzhhorod*

*Misiailo O. V.,
oksana.danaikanych@uzhnu.edu.ua,
ORCID ID: 0000-0001-8866-2890,
Lecturer of the Department of Economics, Entrepreneurship and Trade, Uzhhorod National University, Uzhhorod*

SCOPE AND FIELD OF EFFECTIVENESS: A THEORETICAL-METHODOLOGICAL PERSPECTIVE

Abstract. *The article presents a theoretical and methodological study of economic efficiency as a characteristic of the relationship between the results of economic activity and resource costs. The study substantiates the need to consider efficiency not only as an actually achieved indicator but also as a dynamic characteristic of the capabilities of an economic system. The relationship between the main components of efficiency (effect, costs, and their ratio) is clarified. The concept of the "efficiency range" is proposed as the boundaries within which a system can operate effectively, determined by the variability of effects and costs and dependent on resource provision, organization and management, the external environment, innovation potential, and human potential. The essence of the "efficiency field" is defined as a set of system capabilities to generate economic and social effects per unit of cost under the influence of strategic, organizational, institutional, and resource factors. The distinction between the efficiency range and the efficiency field is established: the efficiency range characterizes the boundaries of possible efficiency values, whereas the efficiency field reflects the space of opportunities for their formation and transformation. The role of strategic management in expanding the efficiency field is substantiated through the formulation of strategic priorities, optimization of the cost structure, development of human potential, technological and innovative renewal, adaptation to changes in the external environment, and the formation of synergistic effects. It is demonstrated that the convergence of resources, types of activity, and markets can generate complementary and multiplicative effects, thereby expanding the possibilities for using the existing resource potential. The proposed approach provides a methodological basis for moving from the assessment of the actual level of efficiency to the study of the boundaries of its possible values and the strategic opportunities for expanding them.*

Keywords: efficiency, economic efficiency, effect, costs, efficiency range, efficiency field, strategic management, human potential, innovation, synergy, convergence.

JEL Classification: B40, D00, D24, D61

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2026-87-21>

Постановка проблеми. Ефективність є однією з фундаментальних категорій економічної теорії та практики управління, оскільки характеризує здатність економічної системи перетворювати наявні ресурси на певний економічний, фінансовий, соціальний або інший результат. Водночас сучасні трансформації економічного середовища, цифровізація, технологічні зміни, обмеженість ресурсів, посилення конкурентного тиску та зростання невизначеності зумовлюють необхідність переосмислення традиційного розуміння ефективності виключно як співвідношення отриманого результату та понесених витрат.

У класичному економічному підході ефективність переважно пов'язується з досягненням максимального результату за заданого обсягу ресурсів або мінімізацією витрат для досягнення визначеного результату. Проте така інтерпретація недостатньо відображає можливості економічної системи діяти за альтернативними стратегічними сценаріями. Однаковий обсяг ресурсів за різної якості управління, організації праці, технологічного забезпечення, людського потенціалу та здатності адаптуватися до змін може генерувати принципово різні результати.

У цьому контексті доцільним є перехід від статичного розуміння ефективності до її розгляду як простору можливостей економічної системи, у межах якого змінюються результати, витрати та їх співвідношення. У запропонованому підході ефективність охоплює три базові компоненти: ефект, витрати та співвідношення між ними. Ефект характеризує досягнутий стан системи або її елементів,

тоді як витрати відображають вартість використаних для його досягнення ресурсів. Відповідно, власне ефективність визначається не лише абсолютною величиною результату, а й якістю його співвідношення з використаними ресурсами. Такий підхід створює підґрунтя для розмежування понять «діапазон ефективності» та «поле ефективності». Діапазон ефективності доцільно розглядати як межі можливих значень результативного співвідношення «ефект–витрати», що формуються під впливом ресурсних, організаційних, управлінських, інноваційних та зовнішніх факторів. Поле ефективності, зі свого боку, відображає сукупність можливостей системи щодо створення економічного та соціального ефекту на одиницю витрат за різних стратегічних, організаційних та інституційних умов.

Особливої актуальності набуває дослідження механізмів розширення такого поля. Стратегічне управління може змінювати не тільки фактичний рівень ефективності, але й самі межі можливого: через раціональніший розподіл ресурсів, розвиток людського потенціалу, технологічне оновлення, інноваційну діяльність, адаптацію до змін зовнішнього середовища та формування синергій між окремими елементами системи. У результаті однакова ресурсна база може забезпечувати різні результати залежно від способу її організації та використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ефективності посідає важливе місце у сучасних економічних дослідженнях, що зумовлено її значенням для оцінювання результативності використання ресурсів, управління підприємствами

та забезпечення їх довгострокового розвитку. У сучасній науковій літературі спостерігається поступове розширення змісту категорії «ефективність»: від її традиційного трактування як співвідношення результату та витрат до комплексної характеристики функціонування економічної системи, що враховує ресурсні, технологічні, організаційні, управлінські, інноваційні, соціальні та інституційні чинники.

В англomовній літературі одним із провідних напрямів залишається методологія кількісного вимірювання економічної ефективності. Camanho, Silva, Piran та Lacerda здійснили систематичний огляд застосування Data Envelopment Analysis (DEA) для оцінювання економічної ефективності та узагальнили підходи до вимірювання витратної, дохідної та прибуткової ефективності. Автори встановлюють переважання моделей, орієнтованих на витрати та ресурси, порівняно з моделями дохідної та прибуткової ефективності, що свідчить про збереження ресурсно-витратної парадигми у значній частині сучасних досліджень [1].

Важливим теоретико-методологічним питанням залишається розмежування ефективності та продуктивності. Hou, Kumbhakar та Zhao наголошують на тісному взаємозв'язку цих категорій, водночас наголошуючи на відмінностях між відповідними методологічними підходами до їх оцінювання [2]. Така постановка питання має принципове значення, оскільки продуктивність характеризує співвідношення випуску та використаних ресурсів, тоді як ефективність може охоплювати ширший спектр характеристик функціонування економічної системи. Відповідно, ототожнення цих категорій може звужувати аналітичні можливості дослідження ефективності.

Іншим важливим напрямом сучасних англomовних досліджень є вивчення взаємозв'язку між інноваціями та продуктивністю. Mairesse, Mohnen та Notten здійснили масштабний огляд емпіричної літератури за 2013-2023 рр. і показали, що інноваційна діяльність загалом позитивно пов'язана з продуктивністю підприємств. Водночас характер такого зв'язку залежить від типу інновацій, технологічного рівня галузі, характеристик підприємства та економічного середовища. Особливо важливим є висновок авторів про те, що продуктивність часто більшою мірою залежить від процесових, ніж від продуктових інновацій [3].

В українській економічній науці категорія ефективності також характеризується значною кількістю теоретичних та прикладних досліджень. Кравченко В. розглядає ефективність діяльності підприємства як складну економічну категорію, що характеризує співвідношення результатів діяльності та витрат або ресурсів, використаних для їх досягнення. Авторка наголошує на необхідності врахування різних видів ефективності та її ролі у забезпеченні розвитку підприємства [4].

Значну увагу проблемі співвідношення ефективності та результативності приділяють українські дослідники. У науковій літературі наголошується, що результативність характеризує ступінь

досягнення поставлених цілей, тоді як ефективність передбачає співвіднесення отриманого результату з ресурсами або витратами, необхідними для його досягнення [5,6]. Таке розмежування є принципово важливим для подальшого розвитку категорії ефективності, оскільки високий результат сам по собі ще не свідчить про ефективність, якщо він досягнутий ціною непропорційно високих витрат.

Отенко І. П. розглядає ефективність як основне поняття та критерій діяльності підприємства і наголошує на необхідності її використання для оцінювання як поточного стану підприємства, так і результативності управлінських рішень [7]. У такому контексті ефективність набуває управлінського змісту: вона характеризує не тільки те, що отримано підприємством, а й які ресурси було використано для досягнення цього результату.

Петков О. І. досліджує економічну ефективність підприємств через систему факторів, що впливають на її рівень, та акцентує увагу на необхідності врахування внутрішніх і зовнішніх умов функціонування підприємства [8]. Такий підхід наближає дослідження ефективності до її системного розуміння, оскільки результат діяльності формується під впливом не окремого фактора, а сукупності взаємопов'язаних ресурсних, організаційних та зовнішніх умов.

Назаренко І. розглядає економічний зміст ефективності діяльності підприємств та наголошує на необхідності комплексного підходу до її оцінювання [9]. У цьому контексті ефективність постає не як ізольований фінансовий показник, а як узагальнена характеристика функціонування підприємства, що формується через взаємодію результатів, ресурсів і умов господарської діяльності.

Сучасний етап розвитку українських досліджень характеризується посиленням уваги до цифровізації та багатовимірності ефективності. Шерстюк Р. П. і Козловський А. В. досліджують оцінювання ефективності діяльності підприємств в умовах інформаційно-цифрових трансформацій, наголошуючи на необхідності врахування економічних, ресурсних, технологічних та організаційних аспектів [10]. Такий підхід демонструє, що цифрові технології можуть впливати на ефективність не лише шляхом прямого скорочення витрат, а й через зміну організації процесів та можливостей підприємства.

Ресурсний аспект ефективності розвивається також у роботі Пономарьова В. Д., який пропонує ресурсно-прибуткову модель оцінювання ефективності діяльності підприємства [11]. Її значення полягає в поєднанні ресурсної та фінансової складових ефективності, що дозволяє аналізувати не тільки абсолютний розмір прибутку, а й результативність використання ресурсів для його формування.

Водночас сучасна економічна література дедалі більше виходить за межі суто фінансової ефективності. Поляков Є. О. досліджує різні види економічної ефективності підприємств у контексті сталого розвитку, акцентуючи увагу на взаємозв'язку окремих її складових [12]. Це відповідає загальній тенденції до переходу від одновимірної оцінки ефективності до системного підходу, у межах якого економічні результати

розглядаються у взаємозв'язку з ресурсними, соціальними та екологічними характеристиками.

Подібна тенденція простежується і в дослідженнях ефективності підприємств агропромислового комплексу. Чіков І. А. наголошує на необхідності використання системи показників для оцінювання ефективності діяльності підприємств АПК та врахування специфіки їх функціонування [13]. Охота Ю. та Недобейко С., досліджуючи еколого-економічну ефективність сільськогосподарських підприємств, розширюють традиційний економічний підхід шляхом одночасного врахування економічних та екологічних результатів [14]. Таким чином, сучасні українські дослідження демонструють поступовий перехід від суто ресурсно-фінансової до комплексної моделі ефективності.

Особливо показовим є новітнє дослідження Костак С. і Назарової К., опубліковане у 2026 р. Автори здійснюють дефініційно-компаративний аналіз поняття «ефективність діяльності суб'єкта господарювання», розмежовують складові 3Е-підходу – *esopontu*, *efficiency* та *effectiveness* – та обґрунтовують необхідність розгляду ефективності ширше за фінансову результативність. До її складових вони відносять ресурси, процеси, управління, контроль, стейкхолдерську цінність, адаптивність і резильєнтність [15].

Отже, аналіз сучасних англomовних та україномовних публікацій дозволяє визначити кілька основних напрямів розвитку наукових підходів до ефективності.

По-перше, зберігається фундаментальне значення співвідношення «результат-витрати», що залишається основою економічного трактування ефективності [1, 4, 7, 9, 11].

По-друге, відбувається розширення переліку ресурсів, що визначають ефективність: поряд із матеріальними та фінансовими ресурсами дедалі більшого значення набувають людський, інформаційний, технологічний та інноваційний потенціал [3, 10, 15].

По-третє, посилюється увага до управлінської складової ефективності. Якість управлінських рішень визначає не тільки величину фактичного результату, а й можливість раціональніше комбінувати ресурси та адаптувати діяльність підприємства до змін зовнішнього середовища [7, 8, 15].

По-четверте, сучасні дослідження демонструють перехід до багатовимірного розуміння ефективності, у якому економічні результати доповнюються соціальними, екологічними, технологічними та інституційними характеристиками [12-15].

По-п'яте, актуалізується динамічний характер ефективності. Інновації, цифровізація, розвиток людського потенціалу та організаційні зміни можуть не лише підвищувати поточний рівень ефективності, а й змінювати майбутні можливості економічної системи [3, 10, 15].

Водночас проведений огляд засвідчує наявність недостатньо дослідженого аспекту проблеми. Переважна частина наукових праць спрямована на визначення фактичного рівня ефективності, порівняння його між підприємствами або системами,

виявлення факторів впливу та визначення резервів її підвищення [1, 4, 7-11]. Однак значно менше уваги приділяється визначенню меж можливих значень ефективності та сукупності стратегічних альтернатив, у межах яких економічна система може змінювати співвідношення між результатами і витратами.

Саме ця обставина визначає необхідність подальшого розвитку теоретико-методологічного підходу до ефективності. На нашу думку, недостатньо характеризувати економічну систему лише одним фактично досягнутим показником ефективності. Необхідно також досліджувати можливий діапазон її ефективності, який визначається варіативністю результатів і витрат, а також поле ефективності як сукупності можливостей системи щодо створення економічного та соціального ефекту на одиницю витрат.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічного розуміння ефективності шляхом систематизації сучасних підходів до її визначення та оцінювання, а також обґрунтування доцільності розгляду ефективності не лише як досягнутого співвідношення результатів і витрат, а як діапазону можливих значень та поля стратегічних можливостей економічної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність, при всій широті методологічних підходів до її визначення, містить три компоненти: результат (ефект), витрати та співвідношення між ними, зміст яких доцільно проаналізувати.

Ефект – це досягнення економічної діяльності, що відображено у певному вигляді (економічному, фінансовому, маркетинговому, трудовому та ін.). Ефект вимірюється в натуральних або грошових одиницях. Він показує, якого стану досягла економічна система (підприємство, регіон, країна) або її елементи. З огляду на це ефект можливо розглядати як загальний, тобто такий, який характеризує досягнення всієї системи, або компонентний – результат дії елементів системи. Так, ефект отримує країна в цілому (загальний ефект), так само як окремі види діяльності, галузі (компонентний ефект). Розуміння загального або компонентного ефектів залежить від того, система якого рівня розглядається. При дослідженні функціонування окремого виду діяльності, наприклад промисловості, остання (діяльність) виступає як система, результатом якої буде загальний ефект, а окремі підприємства в цьому контексті будуть мати компонентний ефект, виступаючи елементами системи промисловості країни.

Другим елементом ефективності є витрати. Сутність витрат полягає у вираженому в грошовій формі споживанні ресурсів, необхідних для досягнення поставленої економічної мети. Тобто, з економічної точки зору, витрати – це вартість усіх ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних), використаних або втрачених для отримання певного результату.

Третім важливим елементом ефективності є величина та якість співвідношення результату до витрат, що зумовлює доцільність розглянути сутність діапазону та поля ефективності (рис. 1).

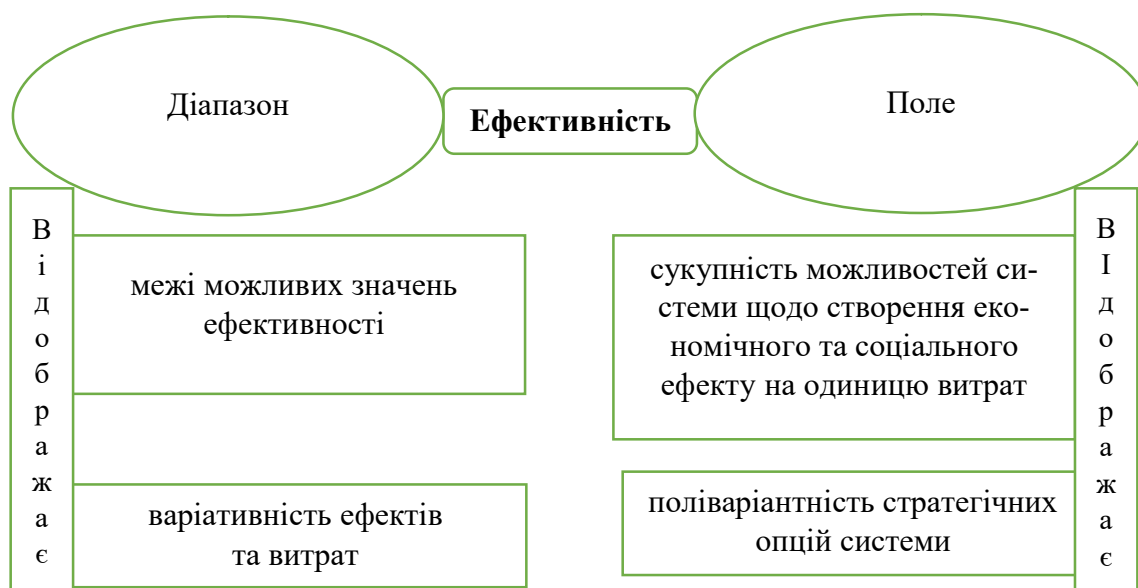

Рис. 1. Діапазон та поле ефективності

Джерело: сформовано авторами

Діапазон ефективності – це межі, в яких система може працювати результативно й які визначаються варіативністю ефектів та витрат. Він залежить від кількох груп факторів.

Насамперед – ресурсного забезпечення (рівня кваліфікації працівників, наявності фінансових ресурсів, матеріально-технічної бази, доступу до інформації та технологій).

Крім цього, на діапазон ефективності впливають чинники організації та менеджменту. До них відносимо якість управлінських рішень, ступінь мотивації персоналу, розподіл обов'язків і координацію роботи, спеціалізацію та кооперування.

Діапазон ефективності також залежить від зовнішнього середовища (економічної ситуації, конкуренції, політичних чинників).

На діапазон ефективності впливає інноваційний потенціал, який виражається у здатності впроваджувати нові технології та швидкості адаптації до змін.

Також на діапазон ефективності впливає наявність людського потенціалу, тобто рівня освіти, професійних компетентностей, стану здоров'я, мотивації та залученості працівників.

З теоретичної точки зору, ширина діапазону ефективності визначається варіативністю результатів та витрат. Що більші можливості підвищення результату або скорочення витрат, то ширшим є діапазон співвідношення «ефект–витрати».

Поле ефективності визначено як сукупність можливостей системи щодо створення економічного та соціального ефекту на одиницю витрат під впливом стратегічних, організаційних, інституційних та ресурсних чинників. Поле ефективності залежить від стратегічного управління системою, показує ефективність функціонування системи в різних стратегічних опціях, тобто сценаріях дій, що дозволяють змінити стратегію під впливом внутрішніх або зовнішніх факторів.

Стратегічне управління формує умови, за яких одна й та сама кількість ресурсів може генерувати різний обсяг результатів. Відповідно, що якіснішим є стратегічне управління, то ширшими стають можливості збільшення ефекту без пропорційного зростання витрат або скорочення витрат без втрати результативності.

Механізм такого впливу можна пояснити через кілька складових.

1. Формування стратегічних цілей і пріоритетів. Стратегічне управління визначає напрями концентрації ресурсів. Коли ресурси спрямовуються на найбільш перспективні види діяльності, зростає віддача від кожної одиниці витрат. Навпаки, помилки у визначенні пріоритетів призводять до розпорошення ресурсів і звужують діапазон можливих результатів.

2. Оптимізація структури витрат. Стратегічне управління впливає не лише на обсяг, а й на структуру витрат. Завдяки довгостроковому плануванню зменшуються непродуктивні витрати, дублювання функцій, втрати часу та ресурсів. У результаті досягається вищий ефект за менших витрат, що розширює діапазон ефективності.

3. Розвиток людського потенціалу. У сучасній економіці саме людський потенціал є головним джерелом зростання ефективності. Стратегічне управління передбачає інвестиції в освіту, професійний розвиток, мотивацію та збереження людського капіталу. Це створює умови для підвищення продуктивності праці, інноваційної активності та якості управлінських рішень, а отже, – для зростання співвідношення ефекту до витрат.

4. Інноваційний розвиток. Одним із ключових завдань стратегічного управління є забезпечення технологічного оновлення. Інновації дозволяють отримувати більший результат за незмінних витрат або зменшувати витрати при збереженні результатів

діяльності. Саме тому інноваційна стратегія є важливим чинником розширення діапазону ефективності.

5. Адаптивність до змін зовнішнього середовища. Стратегічне управління забезпечує своєчасне реагування на економічні, соціальні, демографічні та технологічні зміни. Організації та регіони, які швидко адаптуються до нових умов, мають ширший спектр можливостей для підвищення ефективності порівняно з тими, що діють лише реактивно.

6. Синергетичний ефект. Стратегічне управління забезпечує узгодження дій різних суб'єктів і ресурсів. Завдяки цьому виникає синергетичний ефект, коли сукупний результат перевищує суму результатів окремих елементів системи. Саме синергія дозволяє суттєво збільшувати ефект без відповідного збільшення витрат.

Поле ефективності значною мірою визначається якістю стратегічного управління, яке формує довгострокові цілі розвитку, забезпечує раціональний розподіл ресурсів, сприяє розвитку людського потенціалу, стимулює інноваційну діяльність та підвищує адаптивність системи до змін зовнішнього середовища. Саме стратегічне управління створює умови для розширення меж ефективності та досягнення максимального результату за мінімальних можливих витрат ресурсів.

Стратегічне управління визначає не лише рівень ефективності, а й масштаб її досягнення, а також можливості трансформації системи та її конкурентоспроможності, перетворення наявних ресурсів у довгострокові економічні та соціальні результати, тобто поле ефективності.

Стратегічне управління дозволяє передбачати та проводити конвергенцію ресурсів, видів діяльності, ринків і т. д., що дає два види ефектів: комплементарний та мультиплікативний. Під комплементарним ефектом в цьому дослідженні розуміємо результат конвергенції двох або більше видів діяльності при застосуванні одного ресурсу на основі сезонної організації діяльності. Так, фермерське господарство є класичним видом сезонного бізнесу, коли значний період часу залишається поза процесом виробництва аграрної продукції й може бути використаний для туризму. У цьому випадку один ресурс фермерства може бути залучений у підприємницьку діяльність за різними її напрямками. Під мультиплікативним ефектом конвергенції розуміємо активізацію діяльності контрагентів конвергентного бізнесу, що забезпечують його інфраструктурне обслуговування та сприяють реалізації продукту [16].

При всій різноманітності поглядів на ефективність праці визначальним аспектом її теоретичного прояву та практичного досягнення виступає праця як базовий фактор створення економічної цінності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведене дослідження дозволило поглибити теоретико-методологічне розуміння економічної ефективності та обґрунтувати доцільність її розгляду не лише як фактично досягнутого співвідношення між

результатом і витратами, а як динамічної характеристики можливостей економічної системи. Уточнено зміст категорії «ефективність». Ефективність доцільно розглядати як системну характеристику, що формується взаємодією трьох базових компонентів: ефекту, витрат та їх співвідношення. Ефект відображає отриманий результат, витрати – використані для його досягнення ресурси, а власне ефективність характеризує якість їх взаємозв'язку. Такий підхід дозволяє уникнути отождествлення ефективності з абсолютною величиною результату або окремим показником продуктивності.

Встановлено, що сучасні дослідження поступово переходять від одномірного до багатовимірного розуміння ефективності. Поряд із традиційними економічними результатами враховуються людський потенціал, інновації, цифровізація, технологічні зміни, екологічні та соціальні результати, адаптивність і резильєнтність. Водночас значна частина існуючих методик залишається орієнтованою на оцінювання вже досягнутого рівня ефективності, що обмежує можливості дослідження її потенційної варіативності. Обґрунтовано необхідність розмежування фактичної та потенційної ефективності. Фактично досягнутий рівень ефективності характеризує стан економічної системи у певний момент часу, тоді як потенційна ефективність відображає можливості зміни співвідношення результатів і витрат за інших способів використання ресурсів, організації діяльності та управлінських рішень. Це розмежування створює методологічну основу для дослідження не лише результату, а й можливостей його зміни.

Запропоновано поняття «діапазон ефективності», під яким доцільно розуміти межі можливих значень співвідношення «ефект-витрати», сформованих за певного ресурсного забезпечення, технологічних, організаційних та інституційних умов. На відміну від одиничного показника ефективності, діапазон відображає її варіативність і дозволяє аналізувати можливі результати різних способів використання наявного потенціалу. Введено у науковий обіг дефініцію «поле ефективності» як ширшу характеристику сукупності можливостей економічної системи щодо створення економічного та соціального ефекту на одиницю витрат. Поле ефективності охоплює не лише вже реалізовані варіанти, а й потенційні напрями зміни результативності, що можуть бути відкриті завдяки трансформації ресурсів, управлінських механізмів, технологій та організації діяльності.

Обґрунтовано стратегічний характер поля ефективності. Стратегічне управління може впливати не тільки на фактичний рівень ефективності, а й на межі її потенційних значень. Розширення поля ефективності забезпечується концентрацією ресурсів на пріоритетних напрямках, оптимізацією їх структури, розвитком людського потенціалу, інноваційним та технологічним оновленням, цифровізацією, адаптацією до змін зовнішнього середовища та формуванням синергії між ресурсами і видами діяльності.

Сформовано методологічний підхід до дослідження ефективності як динамічного простору. У його межах ефективність пропонується аналізувати одночасно у трьох площинах: як фактично досягнуте співвідношення «ефект-витрати», як діапазон можливих значень цього співвідношення та як поле стратегічних можливостей його зміни. Такий підхід поєднує традиційний ресурсно-результативний, потенційний і стратегічний виміри ефективності.

Перспективи подальших досліджень полягають у формалізації запропонованих понять та розробленні методики кількісного визначення діапазону і поля ефективності для різних рівнів економічних систем. Особливої уваги потребує визначення показників, за допомогою яких можна буде встановлювати межі поля ефективності, оцінювати його т», м. Ужгород його розширювати або звужувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Camanho A. S., Silva M. C., Piran F. S., Lacerda D. P. A literature review of economic efficiency assessments using Data Envelopment Analysis. *European Journal of Operational Research*. 2024. Vol. 315, No. 1. P. 1-18. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2023.07.027>.
2. Hou Z., Kumbhakar S. C., Zhao S. Productivity and efficiency: Do we need a bridge? *International Journal of Production Economics*. 2024. Vol. 274. Article 109287. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2024.109287>.
3. Mairesse J., Mohnen P., Notten A. Innovation and productivity: the recent empirical literature and the state of the art. *Eurasian Business Review*. 2025. Vol. 15. P. 1-27. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40821-025-00295-w>.
4. Кравченко В. Ефективність діяльності підприємства: зміст, види та роль у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-93>.
5. Місько Г. А. Сутність поняття результативності та ефективності в менеджменті. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2020. № 3-4 (276-277). С. 97-102. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2020-3-4-276-277-97-102>.
6. Череп А. В., Стрілець Є. М. Ефективність як економічна категорія. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1727>.
7. Отенко І. П. Ефективність як основне поняття та критерій діяльності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 6. С. 190-195. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-190-195>.
8. Петков О. І. Економічна ефективність підприємств та фактори впливу на неї. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Т. 6, № 1. С. 392-399. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-47>.

9. Назаренко І. Економічний зміст ефективності діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2022. Т. 76, № 3. С. 15-22. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.03.015.

10. Шерстюк Р. П., Козловський А. В. Дослідження аналізу і оцінки ефективності діяльності підприємств в умовах інформаційно-цифрових реалій. *Review of Transport Economics and Management*. 2024. № 12 (28). С. 204-213. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2024/328040>.

11. Пономарьов В. Д. Ресурсно-прибуткова модель оцінювання ефективності діяльності підприємства. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2025. № 5 (208). С. 104-116. DOI: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2025.05.08>.

12. Поляков Є. О. Види економічної ефективності підприємств в межах сталого розвитку. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2025. № 35. С. 65-70. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.35.2025.352382>.

13. Чіков І. А. Теоретико-методичні аспекти наукових підходів до оцінки ефективності діяльності підприємств АПК. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 41. С. 104-117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-14>.

14. Охота Ю., Недобейко С. Еколого-економічна ефективність функціонування сільсько-господарських підприємств: теоретико-методологічний аспект. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. Т. 342, № 3(2). С. 201-207. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-31](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-31).

15. Костак С., Назарова К. Дефініційно-компаративний аналіз ефективності діяльності суб'єкта господарювання. *Економіка та суспільство*. 2026. № 89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-89-10>.

16. Кубіній Н. Ю., Завадяк Р. І., Сипливий А. О. Стратегічна конвергенція: ефекти для бізнесу, територіальної громади, регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2023. № 2 (62). С. 73-78. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.2\(62\).73-78](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.2(62).73-78).

REFERENCES

1. Camanho, A. S., Silva, M. C., Piran, F. S. and Lacerda, D. P. (2024), A literature review of economic efficiency assessments using Data Envelopment Analysis, *European Journal of Operational Research*, № 315(1), p. 1-18, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2023.07.027>.
2. Hou, Z., Kumbhakar, S. C. and Zhao, S. (2024), Productivity and efficiency: Do we need a bridge? *International Journal of Production Economics*, № 274, Article 109287, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2024.109287>.
3. Mairesse, J., Mohnen, P. and Notten, A. (2025), Innovation and productivity: The recent empirical literature and the state of the art, *Eurasian Business Review*, № 15, p. 1-27, DOI: <https://doi.org/10.1007/s40821-025-00295-w>.

4. Kravchenko, V. (2024), Efektyvnist diialnosti pidpriemstva: Zmist, vydy ta rol u suchasnykh umovakh, *Ekonomika ta suspilstvo*, № 65, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-93>.
5. Misko, H. A. (2020), Sutnist poniattia rezultatyvnist ta efektyvnist v menedzhment, *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, № 3-4 (276-277), s. 97-102, DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2020-3-4-276-277-97-102>.
6. Cherep, A. V. and Strilets, Ye. M. (2013), Efektyvnist yak ekonomichna katehoriia, *Efektyvna ekonomika*, № 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1727>.
7. Otenko, I. P. (2020), Efektyvnist yak osnovne poniattia ta kryterii diialnosti pidpriemstva, *Biznes Inform*, № 6, s. 190-195. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-190-195>.
8. Petkov, O. I. (2021), Ekonomichna efektyvnist pidpriemstv ta faktory vplyvu na nei, *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, № 6 (1), s. 392-399, DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-47>.
9. Nazarenko, I. (2022), Ekonomichniy zmist efektyvnosti diialnosti pidpriemstv. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, № 76 (3), s. 15-22, DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.03.015.
10. Sherstiuk, R. P. and Kozlovskiy, A. V. (2024), Doslidzhennia analizu i otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstv v umovakh informatsiino-tsyfrovyykh realii, *Review of Transport Economics and Management*, № 12 (28), s. 204-213, DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2024/328040>.
11. Ponomarov, V. D. (2025), Resursno-prybutkova model otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva, *Enerhozhberezhennia. Enerhetyka. Enerhoaudyt*, № 5 (208), s. 104-116, DOI: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2025.05.08>.
12. Poliakov, Ye. O. (2025), Vydy ekonomichnoi efektyvnosti pidpriemstv v mezhakh staloho rozvytku, *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»*, № 35, s. 65-70, DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.35.2025.352382>.
13. Chikov, I. A. (2024), Teoretyko-metodychni aspekty naukovykh pidkhodiv do otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstv APK, *Pidpriemnytstvo i torhivlia*, № 41, s. 104-117, DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-14>.
14. Okhota, Yu. and Nedobeiko, S. (2025), Ekoloho-ekonomichna efektyvnist funktsionuvannia silskohospodarskykh pidpriemstv: teoretyko-metodolohichniy aspekt, *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, № 3(2), s. 201-207, DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-31](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-31).
15. Kostak, S. and Nazarova, K. (2026), Definitino-komparatyvnyi analiz efektyvnosti diialnosti subiekta hospodariuvannia, *Ekonomika ta suspilstvo*, № 89, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-89-10>.
16. Kubinii, N. Yu., Zavadiak, R. I. and Syplivy, A. O. (2023), Stratehichna konverhentsiia: efekty dlia biznesu, terytorialnoi hromady, rehionu, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika*, № 2 (62), s. 73-78, DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.2\(62\).73-78](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.2(62).73-78).

Стаття надійшла: 03.07.2026

Стаття прийнята: 05.08.2026

Стаття опублікована: 31.08.2026